

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.147:811.161.2-051

Сергій Галецький

Національний університет «Острозька академія»

ORCID ID 0000-0001-6532-3108

DOI 10.24139/2312-5993/2019.06/024-037

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Автором досліджено сучасні погляди на проблему вимірювання якості й результативності формування комунікативної компетентності фахівців. Проаналізовано наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема О. В. Безкоровайної, М. Н. Вятютнева, Н. Кипиченко, І. Є. Клак, О. Корніяки, С. Мартиненко, Л. М. Мороз, М. М. Радишевської, Г. Рурік, О. Ф. Усик, S. Savignon та інших. Розглянуто компетентнісний, лінгвістичний та системний підходи до вимірювання якості й результативності досліджуваного процесу. Сформульовано ключові (еталонні) критерії та відповідні їм показники результативності процесу професійної підготовки майбутніх фахівців: пізнавальний, мотиваційний, діяльнісний. Доведено, що означена система критеріїв і показників співвідноситься з підходом ЮНЕСКО ICT-CFT щодо структури ІКТ-компетентності вчителів.

Ключові слова: комунікативна компетентність, критерії, показники, рівні, майбутні викладачі іноземних мов, інформаційно-комунікаційні технології.

Постановка проблеми. Формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій є складною педагогічною проблемою, зумовленою системою чинників і умов, які визначають процес і результати професійної підготовки. Постає потреба в розробці інструментів вимірювання рівня комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у контексті проблеми вимірювання. У методології наукового пізнання при дослідженні складних системних проблем застосовуються критерії як засоби непрямого оцінювання явищ і процесів.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері іноземних мов свідчить про наявність різних авторських поглядів на проблему вимірювання якості й результативності досліджуваного процесу. Частина авторів (Н. Кипиченко, І. Є. Клак, О. Корніяка, С. Мартиненко, S. Savignon) розглядає результати фахової підготовки майбутніх педагогів іноземної мови з позицій

компетентнісного підходу, досліджуючи ефективність запропонованих науково-методичних розробок через вимірювання рівня комунікативної компетентності учасників. Лінгвістичний підхід до визначення структури комунікативної компетентності майбутніх педагогів і відповідних цій структурі критеріїв представлений у працях О. В. Безкоровайної, М. Н. Вятютнева, Л. М. Мороз, Г. Рурік, О. Ф. Усик. Відповідно до системного підходу до даної проблеми викладені думки в наукових роботах М. М. Радишевської та І. Є. Клак.

В основі виділення критеріїв дослідження лежить положення, що критерій відображає характерологічні властивості стану й рівня функціонування предмету пізнання (Лемак та Петрище, 2011). У педагогічному словнику С. Гончаренка критерій розкривається як засіб перевірки гіпотези дослідження за допомогою інтеграції експериментальних даних (Гончаренко, 1997, с. 181). Критерії виступають ознаками, за якими здійснюється оцінювання сформованості педагогічного явища – відповідно, вони повинні: *бути узгодженими з компонентами предмету пізнання* (В. П. Беспалько (Беспалько, 1989), О. В. Колесников (Колесников, 2011), В. М. Полонський (Полонський)); *відобразити його суттєві характеристики* (І. Г. Блощинський (Блощинський, 2001), В. С. Курило (Курило, 1999)); *кількісно виражати якісні характеристики предмету дослідження* (С. У. Гончаренко (Гончаренко, 1997), А. М. Новіков (Новіков, 2003), І. Д. Рудинський (Рудинський та Клеандрова, 2003)).

Тому **метою статті** є визначення й обґрунтування критеріїв, показників та рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

У процесі написання статті використані такі **методи дослідження**: абстракції, логічний, індукції та дедукції, системного аналізу (при з'ясуванні сутності критеріїв, показників та рівнів сформованості комунікативної компетентності); монографічний (вивчення підходів до оцінки якості й результативності формування комунікативної компетентності фахівців).

Виклад основного матеріалу. Результати фахової підготовки майбутніх педагогів іноземної мови частина авторів розглядає з позицій *компетентнісного підходу, досліджуючи ефективність запропонованих науково-методичних розробок через вимірювання рівня комунікативної компетентності учасників. Зокрема, І. Є. Клак (Клак, 2017), виділяючи у структурі професійної комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземної мови змістовий, мотиваційний, діяльнісний, когнітивний,*

комунікативний, рефлексивний компоненти, проектує відповідну багатокритеріальну систему оцінювання. Сутність системи оцінювання складають змістово-когнітивний (повнота та глибина специфічних і фундаментальних знань), мотиваційний (свідомість і спрямованість до оволодіння професією), діяльнісно-комунікативний (педагогічні вміння й здатності), рефлексивний (оцінка та планування діяльності) критерії.

Цікавий підхід до вивчення структури комунікативної компетентності представлено в роботах О. Корніяки (Корніяка, 2009), яка засобами кореляційного аналізу довела, що показник комунікативної компетентності поєднаний високим ступенем позитивного кореляційного зв'язку з: пізнавальними вміннями, мовною компетентністю, комунікативними знаннями, вміннями соціальної взаємодії, вміннями вести розмову, вміннями сприймати й розуміти інших.

У роботі S. Savignon (Savignon, 1995) інноваційними авторськими складовими комунікативної компетентності є стратегічна компетенція як здатність до компенсації часткових мовних і професійних знань. Цей погляд на структуру комунікативної компетентності розділяється українськими науковцями С. Мартиненко і Н. Кипиченко (Мартиненко та Кипиченко).

Лінгвістичний підхід до визначення структури комунікативної компетентності майбутніх педагогів і відповідних цій структурі критеріїв представлений у працях М. Н. Вятютнева (Вятютнев, 1986), який у структурі комунікативної компетентності виділяє знання граматики, лексики, етикету та мовленнєвих засобів; Г. Рурік (Рурік, 2011) до визначеної структури додає вміння співвідносити означені знання з цілями, суб'єктами й умовами комунікативного процесу. Загалом, більшість філологів при вивченні структури комунікативної компетентності визначає її через лінгвістичні компоненти – мову, мовлення, лексику, граматику, фонетику, лінгвокраїнознавство (Федоренко, 2002) тощо. О. Ф. Усик у критеріях оцінки комунікативної компетентності студентів філологічних спеціальностей розрізняє мовну, мовленнєву й прагматичну компетенції (Усик, 2010). О. В. Безкоровайна і Л. М. Мороз (Безкоровайна та Мороз, 2012), натомість, виділяють лінгвістичну, соціолінгвістичну та соціальну компетенції як критерії комунікативної компетентності майбутніх фахівців. На нашу думку, такий підхід дещо звужує поняття компетентності, розглядаючи його крізь призму результатів професійної підготовки майбутніх іноземних філологів, залишаючи осторонь психологічний і педагогічний змісти.

Провідним у сучасній науковій літературі є спосіб визначення критеріїв через їх узгодження зі структурою предмету пізнання, яка

відображає його характерологічні ознаки та властивості (Формування критеріїв). Означений спосіб побудови критеріїв дослідження відповідає *системному підходу* до наукових розвідок, розглядаючи критерії як кількісні характеристики предмету пізнання.

Відповідно до системного підходу, ми можемо визначити критерії сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов як кількісні характеристики прояву окремих компонентів комунікативної компетентності учасників експериментальної роботи, а загальний рівень комунікативної компетентності – як інтегральну суму значень окремих критеріїв. Наприклад, у дисертації М. М. Радишевської (Радишевська, 2015) рівень компетентності вираховується як похідна від суми компонентів: організаційного, мотиваційного, змістового, комунікативного, когнітивно-рефлексивного. А у дослідженні І. Є. Клак обґрунтовано змістовий, мотиваційний, діяльнісний, когнітивний, комунікативний, рефлексивний критерії професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців-філологів (Клак, 2015).

Проведений аналіз наукової літератури з проблеми визначення критеріїв експериментальної роботи (І. П. Білецький та О. М. Кузь (Білецький та Кузь, 2005), О. М. Власенко (Власенко, 2014), С. У. Гончаренко (Гончаренко, 2003; Гончаренко, 2008), О. В. Клименюк (Клименюк, 2006), С. Д. Максименко (Максименко, 1998), М. Садовий (Садовий, 2012), С. О. Скворцова й Ю. С. Вторнікова (Скворцова та Вторнікова, 2013), С. О. Сисоєва і Т. Є. Кристопчук (Сисоєва та Кристопчук, 2009), Н. Н. Чайченко та інші (Чайченко та інші, 2015)) дозволяє нам сформулювати **ключові (еталонні) критерії** та відповідні їм показники результативності процесу професійної підготовки майбутніх фахівців:

пізнавальний критерій – обсяг і якість фахових знань; розуміння сутності та змісту термінології; здатність до синтезу, аналізу, узагальнення, структурування та продукування професійних знань;

мотиваційний критерій – наявність пізнавальних інтересів та пізнавально-комунікативних потреб в обраній галузі; наявність внутрішніх мотивів професійного зростання; бажання самовдосконалюватися;

діяльнісний критерій – сформованість професійних умінь; розвиненість усного та писемного мовлення; досвід практичної діяльності за фахом; професійна творчість та активність (Структура ІКТ-компетентности учителей. Рекомендации ЮНЕСКО, 2011).

Така структура узгоджується з результатами досліджень європейських учених, наприклад, Б. Шпітсберг та У. Куп (Communication

competence defined! Dr Lane's Perspective) до основних компонентів комунікативної компетентності відносять мотивацію, знання й навички, що можна співвіднести з представленими вище критеріями.

Нам імпонує підхід Л. О. Бачієвої (Бачієва, 2016) щодо формування критеріїв експериментальної роботи, побудованих на очікуваних результатах упровадження незалежної експериментальної змінної. Відповідно до цього підходу, дослідниця проектує систему критеріїв і показників авторської методики навчання, що охоплює такі рівні: критерії сформованості очікуваного результату; критерії впливу елементів методики на формування знань і вмінь; критерії впливу елементів методики на формування професійно важливих якостей.

Синтез означених вихідних понять створення критеріїв і показників експериментальної роботи дозволив нам сформулювати авторську систему критеріїв і показників сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій (табл. 1).

Таблиця 1

Критерії та показники експериментальної роботи

Критерії		Показники	
К ₁	Критерій сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов	м	Показник ціннісно-мотиваційної спрямованості студентів (<i>мотиваційний</i>)
		п	Показник мовних знань і умінь студентів (<i>пізнавальний</i>)
		д	Показник соціально-комунікативних навичок студентів (<i>діяльнісний</i>)
К ₂	Критерій впливу інформаційно-комунікативних технологій на рівень комунікативної компетентності студентів	с	Показник впливу на самостійність студентів
		т	Показник впливу на творчість студентів
		у	Показник засвоєння технологічних умінь
К ₃	Критерій впливу авторської моделі на рівень комунікативної компетентності	ф	Показник впливу розроблених форм і методів ІКТ
		з	Показник впливу розроблених засобів ІКТ
		і	Показник інноваційності представленого в моделі досвіду підготовки майбутніх викладачів іноземних мов

Означена система критеріїв і показників співвідноситься з підходом ЮНЕСКО ICT-CFT щодо структури ІКТ-компетентності вчителів (Структура ІКТ-компетентности учителей. Рекомендации ЮНЕСКО. Версия 2.0 UNESCO, 2011; Guttman, 2003):

- K_1 – критерій сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов – співвідноситься з компонентом підвищення якості підготовки фахівців (*higher quality labor*), що у сфері освітньої політики визначає здатність викладачів іноземних мов застосовувати отримані у процесі професійної підготовки знання для вирішення практичних завдань майбутньої діяльності;

- K_2 – критерій впливу інформаційно-комунікативних технологій на рівень комунікативної компетентності студентів – відповідає фактору поглиблення капіталу (*capital deepening*), який передбачає засвоєння молоддю технологічних і особистісних компетентностей;

- K_3 – критерій впливу авторської моделі на рівень комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов – ураховує фактор технологічних інновацій (*technology innovation*) як здатності випускників до продукування нових знань, інноваційних підходів, способів планування й реалізації ефективної діяльності у швидкозмінних умовах.

Одночасно, обрана система критеріїв і показників дозволяє дотично вивчати три основні функції спілкування фахівців: комунікативно-мовленнєву, соціально-перцептивну та інтерактивну (Корніяка, 2009).

У дослідженні О. А. Чемерис (Чемерис, 2007) щодо якості фундаментальної підготовки майбутніх учителів описано принцип переведення якісних характеристик освітнього процесу в кількісні дані відповідно до обраних дослідником критеріїв. А саме, авторка пропонує створювати шкали спостережень для вивчення збігів між очікуваними та наявними результатами професійної підготовки майбутніх фахівців за формулою $ng < K < vg$, де:

K – критерій оцінки ефективності застосування авторської технології/моделі (незалежної експериментальної змінної);

ng , vg – нижня (повна невідповідність) і верхня (повна відповідність) межі можливих значень залежної змінної – рівня комунікативної компетентності майбутніх викладачів.

Кількісне значення критерію оцінювалося за 3-бальною шкалою, коли 3 бали означає повну відповідність між реальною та очікуваною характеристикою комунікативної компетентності, а 1 бал – відсутність такої відповідності. Ураховуючи, що коефіцієнт оптимальності функціональних систем становить $0,7$ ($0,7 < K < 1$), зазначимо, що гіпотеза про ефективність запропонованих авторських перетворень підтвердиться, якщо комунікативна компетентність майбутніх викладачів іноземних мов буде сформована не менше, ніж у 70 % досліджуваних.

Означений інтервал відповідає статистично доведеним значенням коефіцієнту ефективності (K_e) діяльності О. О. Черепанової (Черепанова, 2007), який представляє собою відношення середніх показників експериментальної та контрольної груп:

$$K_e = \frac{C_{EG}}{C_{KG}}. \quad (1).$$

Тому для визначення рівня сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікативних технологій ми послугуватимемося обраними критеріями, показниками та спроектованою шкалою. А саме, загальний рівень сформованості комунікативної компетентності досліджуваних (P_{KK}) розглядатиметься нами як інтегральний показник діагностики окремих критеріїв і показників:

$$P_{KK} = \sum_{i=1}^3 K_i, \quad (2),$$

де K_i розглядатиметься як середнє арифметичне вивчення й збігу очікуваних та реальних результатів діагностики окремих показників:

$$K_i = \frac{\sum_{j=1}^3 \Pi_j}{3} \quad (3).$$

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти (Ніколаєва, 2003) визначають глобальну універсальну шкалу володіння іноземною мовою, що вміщує 6 рівнів: інтродуктивний (Breakthrough A_1), середній (Waystage A_2), рубіжний (Threshold B_1), просунутий (Vantage B_2), автономний (Effective Operational Proficiency C_1) і компетентний (Mastery C_2). Означені рівні були розроблені Асоціацією Мовних Експертів ALTE (The Association of Language Testers in Europe) та відображають здатність людини розуміти й відтворювати мову, що вивчається.

Згідно з компетентнісним підходом, процес формування компетентності відбувається на чотирьох взаємопов'язаних рівнях: неусвідомленої некомпетентності, усвідомленої некомпетентності, усвідомленої компетентності, неусвідомленої компетентності (Торп та Кліффорд, 2004). Означені рівні характеризують, передусім, власне ставлення людини до набутої здатності вирішувати професійні запити.

Аналіз дисертаційних робіт з проблеми дослідження свідчить, що науковці по-різному підходять до проблеми визначення рівня професійної, соціальної та комунікативної компетентності майбутніх педагогів. А саме, у роботі І. В. Когут (Когут, 2015) виділено три рівні сформованості досліджуваної якості – високий, середній і низький, що визначається через

відповідні показники ціннісно-мотиваційного, когнітивного та діяльнісного критеріїв. У дослідженні О. Корніяки (Корніяка, 2009) вченою виділено 5 рівнів комунікативної компетентності (дуже низький, низький, середній, високий і дуже високий) залежно від результатів психологічного тестування.

Проведений І. Є. Клак (Клак, 2017) аналіз вихідних положень діагностики рівня сформованості комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, побудований на ідеях А. М. Гуржій (Гуржій, 2000), В. В. Баркасі (Баркасі, 2004) дозволив автору сформулювати висновок, що рівень комунікативної компетентності при вивченні іноземної мови традиційно визначається такою усталеною системою:

- низький (рецептивний, рецептивно-продуктивний);
- середній (репродуктивний);
- достатній (конструктивно-варіативний);
- високий (творчий, креативний).

Використання нами 3-бальної шкали в оцінці рівня сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов та співвіднесення рівня володіння іноземною мовою із загальноєвропейським підходом детермінували вибір нами трирівневої шкали оцінки результатів експерименту: творчого, достатнього та репродуктивного рівнів комунікативної компетентності досліджуваних.

Творчий рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземної мови засобами інформаційно-комунікативних технологій характеризується результатами діагностики $0,7 < P_{\text{КК}} < 1$ й, відповідно, високим рівнем прояву обраних критеріїв і показників. А саме, досліджувані з творчим рівнем сформованості комунікативної компетентності характеризуються свідомою мотивацією до розвитку комунікативної компетентності та професійного зростання; високим рівнем фахових знань, сформованістю соціокультурних і комунікативних здатностей, високим рівнем самостійності, творчості та технологічних умінь при вирішенні навчальних і професійних завдань; розумінням ролі ІКТ у професійній діяльності викладачів іноземної мови та вмінням застосовувати ІКТ для досягнення особистих, навчальних і професійних завдань.

Достатній рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземної мови засобами інформаційно-комунікативних технологій відповідає результатам діагностики $0,4 < P_{\text{КК}} < 0,7$, що, у свою чергу, зумовлено нерівномірним проявом окремих критеріїв і показників експериментального дослідження. Наприклад, до цього рівня належать студенти, які володіють високим

рівнем соціально-комунікативних умінь як психологічних навичок спілкування, але не воліють підтримувати їх міцними фаховими знаннями, оскільки не мають свідомої внутрішньої мотивації до оволодіння професією. В іншому випадку, це можуть бути студенти з високими показниками навчальної діяльності, які, водночас, не проявляють ініціативності, самостійності, творчості й здатності до вирішення технологічних завдань. Тобто, у навчальній і методичній роботі з такою молоддю педагогу слід звернути увагу на ті показники, які знижують загальний рівень комунікативної компетентності майбутніх фахівців і проводити корекційну роботу в цьому напрямі.

Репродуктивний рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземної мови засобами інформаційно-комунікативних технологій характеризується кількісною оцінкою $0 < P_{\text{КК}} < 0,4$. До цього рівня належать студенти, у процесі експериментальної роботи в яких були виявлені недостатні показники прояву визначених критеріїв і показників. А саме, молодь із репродуктивним рівнем комунікативної компетентності характеризується недостатнім рівнем самостійності, творчості, технологічних і соціально-комунікативних умінь у процесі навчання. Майбутні викладачі з репродуктивним рівнем не володіють формами, методами, засобами застосування ІКТ для вирішення професійних і навчальних завдань. Педагогічна й методична робота з цією групою студентів повинна бути спрямована на формування базових ставлень, знань і вмінь щодо комунікативної компетентності у процесі професійної діяльності та ролі інформаційно-комунікативних технологій для особистісного і професійного становлення фахівців.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, дослідження проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікативних технологій на засадах системного підходу вимагає створення чіткої системи вимірювання рівня її сформованості. Відсутність даної системи обмежує можливість викладачів університетів в оцінці результативності процесу професійної підготовки майбутніх фахівців. У статті нами обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземної мови засобами інформаційно-комунікативних технологій.

Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка та проведення педагогічного експерименту з метою перевірки ефективності запропонованих автором інновацій.

ЛІТЕРАТУРА

- Баркасі, В. В. (2004). *Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов* (автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04). Одеса (Barkasi, V. V. (2004) *Formation of professional competence of future teachers of foreign languages* (PhD thesis abstract). Odessa).
- Бачієва, Л. О. (2016). Експериментальне дослідження ефективності методики навчання основ наукових досліджень. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти, 50-51, 204-211* (Bachiiyeva, L. O. (2016). Experimental study of the effectiveness of the methodology of studying the fundamentals of scientific research. *Problems of engineering and pedagogical education, 50-51, 204-211*).
- Безкоровайна, О. В. (2012). Актуальні аспекти комунікативної компетенції студентів ВНЗ. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», Сер.: Філологічна, 25, 142-145* (Bezkorovaina, O. V. (2012). Actual aspects of communicative competence of university students. *Scientific notes of the National University of Ostroh Academy, Philological, 25, 142-145*).
- Беспалько, В. П. (1989). *Слагаемые педагогической технологии*. Москва: Педагогика (Bespalko, V. P. (1989). *The components of pedagogical technology*. Moscow: Pedagogy).
- Билецький, І. П. (2005). *Філософія науки*. Харків: Харківський національний економічний ун-т (Biletskyi, I. P. (2005). *Philosophy of science*. Kharkiv: Kharkiv National Economic University).
- Блощинський, І. Г. (2001). Обґрунтування критеріїв і показників ефективності процесу формування адекватної самооцінки курсантів у навчальному процесі ВВЗО. *Наукові записки (Педагогіка і психологія), 4*. Вінниця: ВАТ «Віноблдрукарня» (Bloshchinskyi, I. H. (2001). Justification of the criteria and indicators of the effectiveness of the process of forming an adequate self-assessment of students in the educational process. *Scientific Notes (Pedagogy and Psychology), 4*. Vinnytsia).
- Власенко, О. М. (2014). Специфіка викладання спецкурсу «Методика педагогічного експерименту». *Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання, 380-396*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка (Vlasenko, O. M. (2014). Specificity of Teaching Special Course "Methodology of Pedagogical Experiment". *Professional pedagogical education: formation and development of pedagogical knowledge, 380-396*. Zhytomyr: Zhsu named after I. Franko).
- Вятютнев, М. Н. (1986). Традиции и новации в современной методике преподавания русского языка. *Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы*. Москва (Viatiutnev, M. N. (1986). Traditions and innovations in modern teaching methods of the Russian language. *Scientific traditions and new directions in the teaching of Russian language and literature*. Moscow).
- Гончаренко, С. У. (2008). *Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям*. Вінниця: ДОВ «Вінниця» (Honcharenko, S. U. (2008) *Pedagogical Research: Methodological Advice for Young Scientists*. Vinnytsia: "Vinnitsa").
- Гончаренко, С. У. (2003). *Педагогические исследования: содержание, организация, обработка результатов*. Москва: Изд. центр АПО (Honcharenko, S. U. (2003). *Pedagogical research: content, organization, processing of results*. Moscow: APO center).
- Гончаренко, С. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь (Honcharenko, S. (1997). *Ukrainian pedagogical dictionary*. Kyiv: Lybid).
- Гуржій, А. М. (2000). Методологія критеріїв оцінювання. *Освіта України, 44-45, 11* (Hurzhii, A. M. (2000). Methodology of evaluation criteria. *Education of Ukraine, 44-45, 11*).

- Клак, І. Є. (2017). Критерії, показники та рівні сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови. *Науковий блог Національного університету «Острозька академія»; матеріали конференції III Сучасні технології викладання англійської мови та інтерпретації текстів світової літератури*. Режим доступу : <https://naub.oa.edu.ua/2017/критерії-показники-та-рівні-сформова/>, 22.02.2017. (Klak, I. Ye. (2017). Criteria, indicators and levels of formation of professional communicative competence of future teachers of the English language. *Scientific blog of Ostroh Academy National University; Conference materials III Modern technologies of English language teaching and interpretation of texts of world literature*. Retrieved from: <https://naub.oa.edu.ua/2017/criteria-impressions-and-level-form/>, 22.02.2017).
- Клак, І. Є. (2015). *Формування професійної комунікативної компетентності в майбутніх учителів-філологів у процесі вивчення фахових дисциплін* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Кременець (Klak, I. Ye. (2015). *Formation of professional communicative competence in future philology teachers in the process of studying professional disciplines* (PhD thesis). Kremenets).
- Клименюк, О. В. (2006). *Технологія наукового дослідження*. Київ: ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф» (Klymeniuk, O. V. (2006). *Technology of scientific research*. Kyiv: Aspect-Polygraph).
- Когут, І. В. (2015). *Формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Полтава (Kohut, I. V. (2015). *Formation of vocational and pedagogical communicative competence of the future teacher* (PhD thesis). Poltava).
- Колесников, О. В. (2011). *Основи наукових досліджень*. Київ: Центр учбової літератури (Kolesnikov, O. V. (2011). *Fundamentals of Scientific Research*. Kyiv: Center for Educational Literature).
- Корніяка, О. (2009). Вивчення розвитку комунікативної компетентності студентів. *Психолінгвістика: Зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 3*, 60-69 (Korniiaka, O. (2009). Studying the development of communicative competence of students. *Psycholinguistics, 3*, 60-69).
- Корніяка, О. М. (2009). Сучасні підходи до вивчення комунікативної компетентності особистості. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України, 3*, 294-316 (Korniiaka, O. M. (2009). Modern approaches to the study of the communicative competence of the individual. *Problems of modern psychology, 3*, 294-316).
- Курило, В. С. (1999). Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні. *Педагогіка і психологія, 2*, 35-39 (Kurylo, V. S. (1999). Simulation of a system of criteria for assessing development of education in the region. *Pedagogics and Psychology, 2*, 35-39).
- Лемак, М. В., Петрище, В. Ю. (2011). *Психологу для роботи. Діагностичні методики*. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші (Lemak, M. V., Petryshche, V. Yu. (2011). *Psychologist for work. Diagnostic methods*. Uzhgorod: Alexandra Garkusha Publishing House).
- Максименко, С. Д. (1998). *Психологія в соціальній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури*. Київ: Наукова думка (Maksimenko, S. D. (1998). *Psychology in social and pedagogical practice: methodology, methods, programs, procedures*. Kyiv: Scientific thought).

- Мартиненко, С., Кипиченко, Н. *Сучасні підходи до формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи*. Режим доступу : <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/442/1/Мартиненко%20С.М.%20Кипиченко%20Н.С..pdf>. (Martynenko, S., Kypychenko, N. *Modern approaches to the formation of communicative competence of the future teacher of elementary school*. Retrieved from: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/442/1/Martinenko%20S.M.%20Kipichenko%20N.S..pdf>).
- Николаева, С. Ю. (2003). *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання*. Київ: Ленвіт (Nikolaieva, S. Yu. (2003). *European-wide Recommendations on Language Education: Study, Teaching, and Evaluation*. Kyiv: Lenvit).
- Новиков, А. М. (2003). *Как работать над диссертацией: пособие для начинающего педагога-исследователя*. Москва: Издательство «Эгвес» (Novykov, A. M. (2003). *How to work on a dissertation: A manual for a beginner teacher-researcher*. Moscow: Publishing house "Egves").
- Полонський, В. М. *Критерії оцінки якості й методи визначення новизни результатів науково-педагогічних досліджень*. Режим доступу: <https://helpiks.org/5-99482.html> (Polonskii, V. M. *Criteria for assessing quality and methods for determining the novelty of the results of scientific and pedagogical research*. Retrieved from: <https://helpiks.org/5-99482.html>).
- Радишевська, М. М. (2015). *Формування інтерактивних компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у процесі професійної підготовки* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Житомир (Radyshevaska, M. M. (2015). *Formation of interactive competences of future teachers of humanities in the process of vocational training* (PhD thesis). Zhytomyr).
- Рудинский, И. Д., Клеандрова, И. А. (2003). Как оценить объективность контроля знаний. *Педагогическая диагностика*, 3, 109-116 (Rudinsky, I. D., Kleandrova, I. A. (2003). How to evaluate the objectivity of knowledge control. *Pedagogical diagnostics*, 3, 109-116).
- Рурік, Г. Л. (2011). Комунікативна компетентність як складова професійної майстерності учителя та засіб побудови гуманних взаємин між учасниками навчально-виховного процесу. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу*. Київ: Видавничий дім «Слово», 344-380 (Rurik, H. L. (2011). Communicative competence as a component of professional mastery of a teacher and a means of building a humane relationship between participants in the educational process. *Formation of the professional competence of the future teacher in a higher education institution*. Kyiv: Publishing House "Word", 344-380).
- Садовий, М. (2012). Особливості педагогічного експерименту у дисертаційних дослідженнях. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки*, 106, 110-120. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2012_106_15. (Sadovyi, M. (2012). Features of a pedagogical experiment in dissertation research. *Scientific notes of the Volodymyr Vynnychenko Kirovograd State Pedagogical University: Pedagogical sciences*, 106, 110-120. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2012_106_15).
- Сисоєва, С. О. (2009). *Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти*. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня». (Sysoieva, S. O. (2009). *Pedagogical experiment in scientific researches of continuous vocational education*. Lutsk: JSC "Volyn Regional Printing House").

- Скворцова, С. О. (2013). *Професійно-комунікативна компетентність учителя початкових класів*. Одеса: Абрикос Компани. (Skvortsova, S.O. (2013) *Professional and communicative competence of primary school teachers*. Odessa: Apricot Company).
- Структура ИКТ-компетентности учителей. Рекомендации ЮНЕСКО. Версия 2.0 UNESCO, 2011. Режим доступа: <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214694.pdf>. (*Structure of ICT competence of teachers. Recommendations of UNESCO. Version 2.0 UNESCO, 2011*. Retrieved from: <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214694.pdf>).
- Торп, С., Клиффорд, Дж. (2004). *Коучинг: руководство для тренера и менеджера*. СПб.: Питер, 26-27 (Thorp, S., Clifford, J. (2004). *Coaching: a guide for a trainer and manager*. St. Petersburg: Peter, 26-27).
- Усик, О. Ф. (2010). *Формування соціокультурної компетентності студентів філологічних спеціальностей у процесі вивчення гуманітарних дисциплін* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09). Кривий Ріг (Usik, O. F. (2010). *Formation of socio-cultural competence of students of philological specialties in the process of studying humanitarian disciplines* (PhD thesis abstract). Kriviy Rih).
- Федоренко, Ю. С. (2002). Комунікативна компетенція як найважливіший елемент успішного спілкування. *Рідна школа*, 1, 63-65 (Fedorenko, Yu. S. (2002). Communicative competence as the most important element of successful communication. *Native school*, 1, 63-65).
- Формування критеріїв*. Режим доступа: <http://www.ukrarticles.pp.ua/наука/10432-formirovanie-kriteriev.html>. (*Formation of criteria*. Retrieved from: <http://www.ukrarticles.pp.ua/наука/10432-formirovanie-kriteriev.html>).
- Чайченко, Н. Н., Семенов, О. М., Артюшкіна, Л. М., Рудь, О. М. (2015). *Науково-педагогічне дослідження*. Суми: СОІППО (Chaichenko, N. N., Semenog, O. M., Artiushkina, L. M., Rud, O. M. (2015). *Scientific and pedagogical research*. Sumy: SOIPPO).
- Чемерис, О. А. (2007). *Педагогічні умови забезпечення якості фундаментальної підготовки майбутніх учителів математики* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Житомир (Chemerys, O. A. (2007). *Pedagogical conditions for the quality assurance of the basic training of future mathematics teachers* (PhD thesis). Zhytomyr).
- Черепанова, О. А. (2007). *Актуализация ключевых компетенций в содержании повышения квалификации педагогов дополнительного образования* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08). Екатеринбург (Cherepanova, O. A. (2007). *Updating of key competencies in the content of further education of teachers of additional education* (PhD thesis abstract). Yekaterinburg).
- Communication competence defined! Dr Lane's Perspective*. Retrieved from: <http://www.uky.edu/~drlane/captone/commcomp.htm>
- Guttman, C. (2003). *Education in and for the Information Society*. Paris: UNESCO, 2003.
- Savignon, S. (1995). Evolution of Communicative Competence The ACTFL Provisional Proficiency Guidelines. *The Modern Language Journal*, 95, 129-134.

РЕЗЮМЕ

Галецкий Сергей. Критерии, показатели и уровни сформированности коммуникативной компетентности будущих преподавателей иностранных языков средствами информационно-коммуникационных технологий.

Автором исследованы современные взгляды на проблему измерения качества и результативности формирования коммуникативной компетентности специалистов. Проанализированы научные труды отечественных и зарубежных ученых, в частности А. В. Бескоровайной, М. Н. Вятютнева, Н. Кипиченко, И. Е. Клак,

А. Корняки, С. Мартыненко, Л. Мороз, М. М. Радышевской, Г. Рурик, А. Ф. Усик, S. Savignon и других. Рассмотрены компетентностный, лингвистический и системный подходы к измерению качества и результативности исследуемого процесса. Сформулированы ключевые (эталонные) критерии и соответствующие им показатели результативности процесса профессиональной подготовки будущих специалистов: познавательный, мотивационный, деятельностный. Доказано, что данная система критериев и показателей соотносится с подходом ЮНЕСКО ICT-CFT по структуре ИКТ-компетентности учителей.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, критерии, показатели, уровни, будущие преподаватели иностранных языков, информационно-коммуникационные технологии.

SUMMARY

Galetskyi Sergii. Criteria, indicators and levels of development of communicative competence of future teachers of foreign languages by means of information and communication technologies.

Formation of communicative competence of future teachers of foreign languages by means of information and communication technologies is a complex of pedagogical problems caused by a system of factors and conditions that determine the process and results of professional training. There is a need to develop tools for measuring the level of communicative competence of future teachers of foreign languages. In the methodology of scientific knowledge in the study of complex systemic problems, criteria were used as means of indirect assessment of phenomena and processes.

The aim of the article is to define and justify the criteria, indicators and levels of formation of communicative competence of future teachers of foreign languages by means of information and communication technologies.

The methods of research: abstraction, logical, induction and deduction, system analysis (in determining the essence of criteria, indicators and levels of formation of communicative competence); monographic (study of approaches to the assessment of the quality and effectiveness of the formation of the communicative competence of specialists).

Research results. The author investigated modern views on the problem of measuring the quality and effectiveness of the formation of communicative competence of specialists. The competence, linguistic and system approaches of measuring the quality and effectiveness of the investigated process were considered. The key criteria and their corresponding indicators of the process of professional training of future specialists were formulated: cognitive, motivational, and activity. It is shown, that the specified system of criteria and indicators corresponds to the UNESCO ICT-CFT approach to the structure of ICT competence of teachers.

Conclusions. The study of the problem of forming communicative competence of future teachers of foreign languages by means of information and communication technologies on the basis of the system approach requires creation of a clear system for measuring its level of formation. The absence of this system limits the ability of university professors to assess the effectiveness of the professional training of future specialists. In the article, we defined the criteria, indicators and levels of formation of communicative competence of future teachers of a foreign language by means of information and communication technologies.

Key words: communicative competence, criteria, indicators, levels, future teachers of foreign languages, information and communication technologies.